

TREBALLAR LA LLENGUA DES DE LA LITERATURA

LLORENÇ SOLDEVILA

Una reflexió inicial

Per què quan els nostres alumnes accedeixen als estudis universitaris dominen amb poca destresa la llengua instrumental, sigui la catalana o la castellana? S'han passat anys estudiant-ne la normativa, repetida fins a la sacietat a Primària, Secundària i Batxillerat i, encara, dubten en l'accentuació, destil·len textos poc coherents, poc cohesionats, amb una pobresa lèxica més que evident i, en general, d'una po-bríssima base cultural.

Crec que aquestes qüestions superen l'àmbit concret de les aules. Hi ha aspectes antropològics, sociològics i culturals lligats amb el canvis profunds que pateixen les nostres societats que, sotmesos a anàlisis concretes, il·luminarien més d'un trencacolls dels quals tractarem.

Al llarg dels anys d'escolarització, bona part de l'alumnat no ha assumit ni interioritzat la importància cabdal del domini de la llengua com a eina de comunicació i com a instrument bàsic de formació per a la majoria d'estudis que després emprendran. No hem d'oblidar en cap moment que, a banda de treballar la llengua des dels diferents angles que permet la tipologia textual, voldríem fer descobrir el seu valor instrumental, bàsic i indiscutible de comunicació. I, a més, reflexionar sobre l'essencialitat que té en les aplicacions que fem en el vessant artístic, de manera especial en l'expressió literària, que la converteixen en un dels màxims valor creatius d'una cultura. Així doncs, aquesta comunicació se centrarà en com resoldre l'assumpció, en general, d'aquest repte per part dels alumnes de les carreres de Comunicació (Periodisme, Traducció i Interpretació, Comunicació Audiovisual i Publicitat i Relacions Públiques) de la Universitat de Vic.

Davant el cansament més que probable dels alumnes que per enèsima vegada han de tornar a sentir els mateixos discursos de sempre sobre normativa i textualitat, correcció oral, etcètera, crec que cal plantejar el programa de les classes al màxim de transversal per reforçar aspectes col·laterals que els aproximïn a la conceptualització del país i l'imaginari col·lectiu que l'ha de fer possible. Així, continguts mínims de geografia, història, art, patrimoni..., que poden servir-nos els diversos textos literaris o no, han d'articular-se amb els coneixements i dubtes sobre la llengua, per si encara hi som a temps, en algun moment de les carreres esmentades, corregir les immenses llacunes de desinformació. També per canviar el sentit de la valoració de la llengua i la cultura del país, de manera que les deixin de veure com uns succedanis de la castellana que és, malgrat els esforços de normalització que s'han fet amb el català, paradoxalment, aquella que acadèmicament no discuteix ningú.

Una programació experimentada

La meva intenció, avui, aquí, és exposar sumàriament de quina manera he organitzat les classes de llengua de primer curs a les carreres de Comunicació de la Universitat de Vic al llarg dels cursos 2005-2006 a 2008-2009. Enguany, amb la implantació dels nous graus amb l'aplicació del Pla de Bolonya, tot just estem reorganitzant a fons la metodologia a aplicar.

La programació consistia a repassar amb un semestre els aspectes bàsics de la normativa: pronoms febles i relatius, morfologia verbal, connectors i, és clar, l'ortografia que és en bona mesura, amb la correcció oral, l'aparador, més evident, d'aquell que se'ns adreça en una determinada llengua.

Intentava que les classes de llengua es convertissin en incentiu no només de millorar el nivell de domini que en tenien els alumnes, sinó també d'esperonador cap a la curiositat d'aspectes poc coneguts d'àmbits ben diversos (sociologia, història, literatura, actualitat esportiva, novetats cinematogràfiques...). És clar que la viabilitat de tot plegat depenia del nombre d'alumnes per aula, en el meu cas no passaven mai de la cinquantena i no sempre tots assistien a les classes.

Les classes han de ser al màxim d'interactives possibles; hem d'evitar en la mesura del possible les dissertacions massa teòriques i amb aires de classe magistral. Qualsevol excusa d'actualitat, tema conflictiu, ignorància d'algun contingut que ha sorgit en el transcurs de la classe poden ser bon motius per tractar-los sempre amb la mira posada en l'exercitació de la llengua ja sigui nivell oral o escrit.

Recordo que el salvatge i encara no aclarit assassinat de la periodista Anna Politkóvskaja, el 2006, va possibilitar penjar en el campus virtual materials periodístics de tota mena que durant setmanes ens van servir de base per, alhora, discutir el tràgic destí de qui lluitava per poder expressar lliurement allò que passava a Txetxènia, i tractar aspectes lingüístics relacionats amb el temari a partir dels textos treballats.

L'oralitat

L'oralitat l'hem tractada, en primer lloc, en les intervencions discrecionals que els alumnes feien a classe a partir dels temes que col·lateralment al temari de llengua sorgien per ser discutits o comentats.

De manera més sistematitzada i avaluable, l'hem tractada a partir de la connexió de les frases fetes que tenien en un document del campus virtual, i que podien anar-n'hi afegint, i les notícies de l'actualitat. Cada dia començàvem la classe amb la intervenció de tres alumnes que, durant cinc minuts, presentaven una notícia d'actualitat lligada a una o diverses frases fetes, seguint l'esquema: presentació, desenvolupament, opinió i conclusió.

Aquestes intervencions, els alumnes, les repetien en dues ocasions més, entremig de la classe, eren sessions de dues hores, i al final, amb dos exercicis més diferents. Un tractava de triar d'una llista que també tenien al campus virtual, tres mots parònims i, explicar breument (i lliurant l'exercici per escrit) la diferenciació semàntica dels mots escollits. L'altre era escollir una notícia d'actualitat i posicionar-se a favor o en contra de l'enunciat a partir d'un text argumentatiu que també havien de presentar per escrit i, alhora, els servia de base per una intervenció, també de cinc minuts, per deixar clara la seva posició al respecte.

Els continguts lexicogràfics

La meua intenció en aquest àmbit era que ampliessin la seva base de lèxic i, alhora, acostar-los a la consulta dels tres diccionaris: *DGLC*, *DCVB* i *DECLC*. Per aquest motiu, vaig triar un fragment de *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu.¹ Cada alumne havia de triar tres paraules i cercar-ne les definicions en cadascun dels diccionaris. Havien de presentar els resultats en paper, però, alhora els penjàvem al campus perquè tothom pogués consultar-los. Paralelament, els feia llegir diferents fragments de Josep Pla sobre els tres filòlegs (Pompeu Fabra, Antoni Maria Alcover i Joan Coromines) i els comentàvem a classe, sobretot els aspectes que no havien entès.

El lèxic també el treballaven a partir d'una antologia de textos de Jacint Verdaguer que, un cop estudiats i comentats, ens servien de base per realitzar una ruta literària per Folgueroles i els voltants. En aquest cas, cada alumne decidia quines eren les paraules sobre les quals volia més informació.

L'estàndard i els diferents registres

Dedicava algunes sessions a treballar els registres a partir sobretot de textos extrets del llibre *Alguna pregunta més? Antologia de 10 anys de disbarats*, d'Antoni Bassas i Carles Capdevila (especialment útils van ser els exemples de Josep Lluís Núñez).² Els textos continguts a Bassa-Capdevila, a més a més, em permetien relacionar el joc humorístic que feien ells o els protagonistes amb les frases fetes de connectar-ho amb la pràctica que ells en feien en una de les exposicions orals. També tenien molta utilitat les cançons de Raimon (*El meu poble i jo*), La Trinca (*Coses de l'idioma*) i Tomeu Penya (*Illes dins d'un riu* i *Una aclucada d'ull*). Com que, en les lletres de Penya, hi havia errors de tot tipus, eren un bon material per comentar les correccions pertinents. A

1. Salvador ESPRIU, *Primera història d'Esther*, Barcelona, Edicions 62, 1967, ps. 53-54.

2. Antoni BASSAS, Carles CAPDEVILA i l'equip APM, *Alguna pregunta més? Antologia de 10 anys de disbarats*, Barcelona, La Campana, 2004, ps. 161-166.

banda de l'interès lingüístic dels textos, era una manera de fer-los present potser per primera vegada en totes les etapes de formació de la importància del moviment de la Nova Cançó, que ja és cinquantenari.

Precisament, per reflexionar sobre l'ús i correcció de l'estàndard, m'he servit d'articles de quatre destacats publicistes, havent excel·lit cadascun d'ells en gèneres diversos, que posen el dit a la nafra. Així, Narcís Comadira, amb *Calcar*, entre la ironia i el sarcasme, repassa l'estat de descurança en què, segons ell, cau l'ús de la llengua col·loquial.³ Per la seva banda, Joan Solà reflexiona sobre els límits de l'ús inadequat de la forma de relatiu «on»⁴ o destria el bon camí de saber redactar amb un utilíssim article de *Com faig un article a l'Avui*⁵ i Josep Maria Espinàs amb *Puntuació* explica clarament les dificultats i la importància d'una puntuació correcta.⁶

Les propietats del text: coherència, cohesió i alguns aspectes morfosintàctics

Diversos són els autors que em permetien treballar continguts teòrics de la programació. Així, primer de tot, Jacint Verdaguer. Ja l'he esmentat a l'hora de treballar el lèxic. Del dossier de textos també havien d'analitzar totes les formes verbals i els pronoms febles i de relatiu que hi trobaven. Tot plegat els ocasionava molts dubtes d'interpretació i d'adequació que eren comentats a la classe partint de les seves necessitats d'aprenentatge. D'altra banda, un cop els textos havien estat valorats del dret i de l'inrevés, estaven a punt per ser útils per a la ruta literària. Aleshores, tot prenia sentit, sobretot quan en la majoria d'assistents a l'activitat, evidentment de lliure elecció, car hauria estat inviable fer l'experiència amb més de cent cinquanta alumnes, es produïa la descoberta d'una dimensió sociolingüísticocultural d'un autor clàssic de qui a penes en sabien res més que el nom en el millor dels casos.

3. «El País», 14-IX-2006.

4. «Avui», 3-III-1997.

5. «Avui», 19-II-1998.

6. «Avui», 3-III-1990.

El tema normatiu del gerundi de posteritat l'enfocaven amb un fragment del conte *Mar d'hivern*, de Víctor Català, en què en surten desenes.⁷ Un cop localitzats i analitzats, podíem valorar la importància de la normativització de Pompeu Fabra i de com, mentre no es feia efectiva, els autors escrivien la llengua segons la seva intuïció.

L'estudi de la coordinació i la subordinació, la localització i anàlisi dels pronoms febles i els relatius podíem fer-lo a partir de fragments prou representatius d'autors d'indiscutible vàlua com són ara Josep Vicenç Foix, Mercè Rodoreda, Baltasar Porcel i Jaume Cabré.⁸

Per afrontar la reflexió sobre l'operativitat i importància dels pronoms febles, em servia de dos articles de Montserrat Roig i Quim Monzó que permetien un ample marge de discussió des de l'amenitat lectora.⁹ I encara, el tema de l'ús excessiu dels pronoms possessius l'encaràvem amb un altre article de Monzó.¹⁰

Els connectors sempre resulten una immensa amalgama de formes que costen de fixar en l'ús concret i fan les classes avorridament pràctiques, per tractar-los obertament, partia d'un llarg fragment del pròleg a *Personatges*, de Montserrat Roig, en què l'escriptora adoptava un estil molt pròxim a la llengua col·loquial, a l'oralitat. De fet, hi podia treballar a balquena tot tipus de connectors, però alhora paral·lelismes sintàctics, ús de pronoms relatius i conjuncions (que a voltes els costen tant de diferenciar), pronoms febles... És a dir, en definitiva, em permetia els darrers dies de classe fer un repàs en profunditat de tots els aspectes que havíem tractat al llarg de quadrimestre.

7. VÍCTOR CATALÀ, *Marines*, dins *Obres completes*, Barcelona, Selecta, 1972, ps. 784-785.

8. J. V. FOIX, *Tocant a mà*, Barcelona, Edicions 62, 1973, p. 404; Mercè RODOREDA, *La mort i la primavera*, Barcelona, Club dels Novel·listes, 1986, ps. 77-79; Baltasar PORCEL, *Cavalls cap a la fosca*, Barcelona, Edicions 62, 1975, ps. 12-13, i Jaume CABRÉ, *Senyoria*, Barcelona, Proa, 1991, ps. 47-49.

9. MONTSERRAT ROIG, *Un pensament de sal, un pessic de pebre. Dietari obert 1990-1991*, Barcelona, Edicions 62, 1992, ps. 23-25, i QUIM MONZÓ, *La maleta turca*, Barcelona, Quaderns Crema, 1990, ps. 181-183.

10. QUIM MONZÓ, *ZZZZZZZZ...*, Barcelona, Quaderns Crema, 1987, ps. 201-203.

Mètodes d'avaluació

L'avaluació la basava en diferents exercicis, treballs i proves que només exigien demostrar que s'havien adquirit els coneixements lingüístics:

- Prova d'ortografia eliminatòria, que superava menys del 50% dels alumnes en la primera convocatòria.
- Treball personal d'anàlisi lingüística de textos en prosa i vers de Jacint Verdaguer: lèxic, pronominalització, morfologia verbal.
- Ruta verdagueriana per Folgueroles. (Optativa)
- Presentació dels tres o quatre mots del text d'Espriu treballats amb els diccionaris.
- Quadern de bitàcola: relació de noms de pensadors, escriptors, gramàtics, periodistes, polítics..., que la dinàmica diària de les classes permetia que sortissin a col·lació en el desenvolupament dels continguts del curs. (Optatiu)
- Prova de continguts gramaticals.
- Redaccions dels textos comentats en les tres intervencions orals.

Amb tot plegat, penso que com a mínim aconseguia que els alumnes amb un bon nivell veiessin les classes amb un cert rigor i nivell universitari, i no tant tornar a repetir per enèsima vegada allò que ja havien estudiat en tots els cicles formatius, alhora que donava a la resta l'opció de poder-se rescabalar de tot els temps perdut dient que feien classes de llengua.